।। ओं श्रीगणेश शारदा गुरुभ्यो नमः ।।

।। श्री वेदव्यासाय नमः ।।

तैत्तिरीय यजुर्ब्राह्मणे

।। काठक भागः ।।

For copies of this book please contact-
Parameswara Sharma
14/52 Manjula, Pestom Sagar
Chembur, Mumbai - 400 089
Tel: 524 2155.

।। ओं श्रीगणेश शारदा गुरुभ्यो नमः ।।

।। श्री वेदव्यासाय नमः ।।

तैत्तिरीय यजुर्ब्राह्मणे

।। काठक भागः ।।

For copies of this book please contact-
Parameswara Sharma
14/52 Manjula, Pestom Sagar
Chembur, Mumbai - 400 089
Tel: 524 2155.

ॐ

।। श्री शृङ्गेरी श्रीजगद्गुरुमहासंस्थानम् ।।

मुद्रा

श्रीमत्परमहंसपरिव्राचकाचार्यवर्य पदवाक्यप्रमाणपारावारपारीण यमनियमासनप्राणायाम प्रत्याहार धारणाध्यानसमाध्यष्टाङ्गयोगानिष्ठाननिष्ठ तपश्चक्रवर्त्यनाद्यविच्छिन्न श्रीशङ्कराचार्यगुरुपरम्पराप्राप्त षड्दर्शनस्थापनाचार्य व्याख्यानसिंहासनाधीश्वर सकलनिगमागमसारहृदय सांख्यत्रयप्रतिपादक वैदिकमार्ग प्रवर्तक सर्वतन्त्र-स्वतन्त्रादिराजधानी विद्यानगर महाराजधानी कर्णाटकसिंहासन प्रतिष्ठापनाचार्य श्रीमद्राजाधिराजगुरुभूमण्डलाचार्य ऋष्यशृङ्गपुरवराधीश्वर तुङ्गभद्रातीरवासि श्रीमद्विद्याशङ्करपादपद्माराधक श्रीजगद्गुरु श्रीमदभिनवविद्यातीर्थस्वामि गुरुकरकमलसञ्जात

।। श्रीजगद्गुरु शृङ्गेरी श्रीमद्भारतीतीर्थस्वामिभिः ।।

अस्मदत्यन्तप्रियशिष्य श्रीपरमेश्वरशर्म विषये नारायणस्मरणपुरस्सर विरचिता आशिषस्समुल्लसन्तु ।

भवन्तः वेदमधीत्य शिष्यानध्यापयन्तः अधुना लोकानामुपकाराय अत्यावश्यक वेदभागान् स्थूलाक्षरैः सस्वरं प्रकाशयन्तीति विदित्वा भृशं मोदामहे। अत्र हि रुद्रक्रमः महान्यासः उदकशान्तिरित्यादयः प्रकाशिता ये सर्वेषामत्यन्तमावश्यकाः। भवदीयोऽयमुद्यमः धर्मश्रद्धालूनामास्तिकानां प्रशंसापात्रमिति तु निश्चप्रचम्।

श्री शारदाचन्द्रमौळीश्वरयोरसीमया कृपया इमे ग्रन्थाः आस्तिकजन पाणिपल्लवान्यलंकुर्वन्तु भवन्तश्च श्रेयःपरम्पराभिस्समेधन्तामित्याशास्महे ।।

इति नारायणस्मरणम्

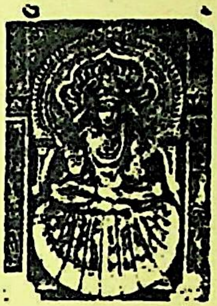
शृङ्गगिरिः

प्रमाथिश्रावणकृष्णाष्टमी भार्गववासरः

३-९-१९९९

मुद्रा

SRI GURUBHYO NAMAHA

MUTUAL TRUST — FRIENDSHIP — TOLERANCE—OUR TRADITION

Sri Sankara Jayanthi Celebration Committee

6, Savitha, 70,Pestomsagar, 2nd Road, Tilaknagar P.O., BOMBAY - 89.
Tel. Nos. : 5241864

Date

FOREWORD

Shri Parameswara Sharma has been conducting Veda Classes in Pestom Sagar Chembur, for over two decades, and has trained over a hundred vidyarthis comprising of a wide range of asthikas covering school children, college boys, office-goers and retired elders. He has been associated with our Shri Sankara Jayanthi Celebration Committee for the past 16 years conducting Rudra-japa-abhisheka-puja along with his disciples.

Shri Parameswara Sharma's teaching skill and the recitation of vedic hymns by his disciples have been appreciated by many eminent vedic scholars and patrons of Religious & Cultural Organisations.

A momentous occasion was in June 1994, when, pleased with the excellent Ghana recitation by a few of Parameswara Sharma's young disciples,and in appreciation of his glorious spiritual service,HisHoliness Shri Bharathi Theertha Swamigal, Sringeri Mutt blessed and honoured him with a *'Ponnadai'*

Besides conducting veda classes, Shri Parameswara Sharma devotes his available time in compiling Vedic Literature into convenient books, in bold print, very useful to vidyarthis and religious practioners. He has compiled the following books :-

RUDRAM -CHAMAKAM
RUDRA KRAMAM
CHAMAKA KRAMAM
MAHANYASAM
UDAKA SHANTHI
ACHIDRAM
ASWAMEDHAM (1)

Copies of books compiled by Parameswara Sharma were presented to HIS HOLINESS SHRI BHARATHI THEERTHA SWAMIGAL, for His approval & blessings. His Holiness has gone through the books and has expressed His happiness and said that the books are very good and would be useful to the students

Appreciating his effort & dedication, His Holiness has blessed Shri Parameswara Sharma with a *SHREEMUKHAM.*

I, on behalf of the Sri Sankara Jayanthi Celebration Committee, pray to Almighty to bestow upon Shri Parameswara Sharma, a healthy, blissful and long life to continue his noble social service of propagating Vedas and Vedic Culture among the youth and active citizens.

V. V. Chalam

V. Venkitachalam
Secretary
Sri Sankara Jayanthi Celebration Committee

13th September 1999.

।। काठकम् ।।

।। काठकम् ।।

विषयानुक्रमणिका।

प्रथमः प्रश्नः।।

******

।। काठकम् ।।

विषयानुक्रमणिका।

द्वितीयः प्रश्नः।।

******

।। काठकम् ।।

विषयानुक्रमणिका।

तृतीयः प्रश्नः।।

******

ओं श्री गणेश शारदा गुरुभ्यो नमः।

श्री वेदव्यासाय नमः।

।। काठकम् ।।

(प्रथमः प्रश्नः)

हरिः ओ(४)म्।।

१ संज्ञानं-व्विँज्ञानं प्रज्ञान-ञ्जानदभि-जानत्। सङ्कल्पमानं प्रकल्पमान-मुपकल्पमान-मुपक्लृप्तङ्क्लृप्तम्। श्रेयो वसीय आयथ्सम्भूतं भूतम्। चित्रः केतुः प्रभानाभान्-थ्सम्भान्। ज्योतिष्मा ॅं स्तेजस्वा-नातप ॅं स्तपन्नभितपन्न्। रोचनो रोचमान-श्शोभन-श्शोभमानः कल्याणः। दर्शादृष्टा दर्शता विश्वरूपा सुदर्शना। आप्यायमाना-प्यायमानाप्यायायाः सूनृतेरा। आपूर्यमाणा

काठकम्

पूर्यमाणा पूरयन्ती पूर्णा पौर्णमासी। दाता प्रदातानन्दो मोदः प्रमोदः। [१]

आवेशयन्निवेशयन्-थ्सव्ँवेशन-स्स ँशान्त-श्शान्तः। आभवन् प्रभवन्-थ्संभवन्-थ्संभूतो भूतः। प्रस्तुत-व्विँष्टुत ँ स ँस्तुतङ्कल्याणं-व्विँश्वरूपम्। शुक्रममृत-न्तेजस्वि तेज-स्समिद्धम्। अरुणं भानुमन्मरीचिमदभितप-त्तपस्वत्। सविता प्रसविता दीप्तो दीपयन्-दीप्यमानः। ज्वलञ्ज्वलिता तपन्वितपन् थ्सन्तपन्न्। रोचनो रोचमान-श्शुंभू-श्शुंभमानो वामः। सुता सुन्वती प्रसुता सूयमाना-

ऽभिषूयमाणा। पीती प्रपासम्पातृप्तिस्तर्पयन्ती। [२]।

कान्ता काम्या कामजाताऽऽयुष्मती कामदुघा। अभिशास्ता-नुमन्ता-नन्दो मोदः प्रमोदः। आसादयन्निषादयन्-थ्स ँ सादन्स्स ँ सन्नस्सन्नः। आभूर्विभूः प्रभू-श्शंभूर्भुवः। पवित्रं पवयिष्यन्पूतो मेद्ध्यः। यशो यशस्वानायुरमृतः। जीवो जीविष्यन्थ्स्वर्गो लोकः। सहस्वान्-थ्सहीयानोजस्वान्-थ्सहमानः। जयन्नभिजयन्-थ्सुद्रविणो द्रविणोदाः। आर्द्रपवित्रो हरिकेशो मोदः प्रमोदः। [३]।

काठकम्

अरुणोऽरुणरजाः पुण्डरीको विश्वजिदभिजित्। आर्द्रः पिन्वमानोऽन्नवान्रसवानिरावान्। सर्वौषध स्संम्भरो महस्वान्। एजत्काजोवत्काः। क्षुल्लका शिशपिविष्टकाः। सरिस्स्वरा-स्सुशेरवः। अजिरासो गमिष्णवः। इदानीन्तदानीमेतर्हि क्षिप्रमजिरम्। आशुर्निमेषः फणोद्रवन्नतिद्रवन्न्। त्वरँ स्त्वरमाण आशुराशीयाञ्जवः। अग्निष्टोम उक्थ्योऽतिरात्रो द्विरात्र-स्त्रिरात्र-श्चतूरात्रः। अग्निर्ऋतुस्सूर्य ऋतु-श्चन्द्रमा ऋतुः। प्रजापति-स्संव्वँथ्सरो महान्कः।। [४]।।

(प्रमोदस्तर्पयन्ती प्रमोदो जव स्त्रीणि च)।।

काठकम्

२ भूरग्निञ्च पृथिवीञ्च माञ्च। त्रीꣳश्च लोकान्थ्संव्वँथ्सरञ्च। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्व द्ध्रुवासीद।

भुवो वायुञ्चान्तरिक्षञ्च माञ्च। त्रीꣳश्च लोकान्थ्संव्वँथ्सरञ्च। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्व द्ध्रुवासीद।

स्वरादित्यञ्च दिवञ्च माञ्च। त्रीꣳ श्च लोकान्थ्संव्वँथ्सरञ्च। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्व द्ध्रुवासीद।

भूर्भुवस्स्व-श्चन्द्रमसञ्च दिशश्च माञ्च। त्रीꣳश्च लोकान्थ्संव्वँथ्सरञ्च। प्रजापतिस्त्वा

सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद।
[५]।। (सव्वँथ्सरञ्च षट्च)।।

३ त्वमेव त्वाव्वेँत्थ योऽसि सोऽसि। त्वमेव त्वामचैषीः। चितश्चासि सञ्चित- श्चास्यग्ने। एतावाꣳ श्चासि भूयाꣳ श्चास्यग्ने। यत्ते अग्ने न्यूनय्यँद्धुतेऽतिरिक्तम्। आदित्या- स्तदङ्गिरसश्चिन्वन्तु। विश्वे ते देवाश्चिति- मापूरयन्तु। चितश्चासि सञ्चितश्चास्यग्ने। एतावाꣳ श्चासि भूयाꣳ श्चास्यग्ने। मा ते अग्ने चयेन माऽतिचयेनायुरावृक्षि। सर्वेषा- ञ्ज्योतिषा-

काठकम्

ज्योति र्यद्दावुदेति। तपसो जातमनिभृष्ट-मोजः। तत्ते ज्योतिरिष्टके। तेन मे तप। तेन मे ज्वल। तेन मे दीदिहि। यावद्देवाः। यावदसाति सूर्यः। यावदुतापि ब्रह्म।। [६]।।

(वृक्षि नव च)।। *****

४ सव्वँथ्सरोऽसि परिवथ्सरोऽसि। इदावथ्सरोऽसीदुवथ्सरोऽसि। इद्वथ्सरोऽसि वथ्सरोऽसि। तस्य ते वसन्त श्शिरः। ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षः। वरूषाः पुच्छम्। शरदुत्तरः पक्षः। हेमन्तो मद्ध्यम्। पूर्वपक्षाश्चितयः। अपरपक्षाः पुरीषम्। [७]।।

काठकम्

अहोरात्राणीष्टकाः। ऋषभोऽसि स्वर्गो लोकः। यस्यान्दिशि महीयसे। ततो नो मह आवह। वायुर्भूत्वा सर्वादिश आवाहि। सर्वा दिशोऽनु विवाहि। सर्वा दिशोऽनु सव्वाँहि। चित्या चितिमापृण। अचित्या चितिमापृण। चिदसि समुद्रयोनिः। [८]।।

इन्दु र्दक्ष श्श्येन ऋतावा। हिरण्यपक्ष-श्शकुनो भुरण्युः। महान्थ्सधस्थे ध्रुव आनिषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः। एति प्रेति वीति समित्युदिति। दिवं मे यच्छ। अन्तरिक्षं मे यच्छ। पृथिवीं मे यच्छ।

काठकम्

पृथिवीं मे यच्छ। अन्तरिक्षं मे यच्छ। दिवं मे यच्छ। अह्ना प्रसारय। रात्र्या समंच। रात्र्या प्रसारय। अह्ना समंच। कामं प्रसारय। कामँ समंच।। [९]।।

(पुरीषँ समुद्रयोनिः पृथिवीं मे यच्छान्तरिक्षं मे यच्छ सप्त च)।। *********

५ भूर्भुवस्स्वः। ओजो बलम्। ब्रह्मक्षत्रम्। यशो महत्। सत्यं तपो नाम। रूपममृतम्। चक्षुश्श्रोत्रम्। मन आयुः। विश्वय्यँशो महः। समन्तपोहरोभाः। जातवेदा यदि वा पावकोऽसि। वैश्वानरो यदि वा

वैद्युतोऽसि। शं प्रजाभ्यो यजमानाय लोकम्।
ऊर्जं पुष्टिन्दददभ्यावर्वृथ्स्व।। [१०]।।
(भाश्चत्वारि च)।। ******

६ राज्ञी विराज्ञी। सम्राज्ञी स्वराज्ञी। अर्चिश्शोचिः। तपो हरो भाः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिः। विश्वेदेवा भुवनस्य गोपाः। ते मा सर्वे यशसा सꣳसृजन्तु।।[११]।। *(राज्ञीन्द्रो मा सप्त)।।* ***

७ असवे स्वाहा वसवे स्वाहा। विभुवे स्वाहा विवस्वते स्वाहा। अभिभुवे स्वाहाऽधिपतये स्वाहा। दिवां पतये स्वाहाऽ-

काठकम्

ँहस्पत्याय स्वाहा। चाक्षुष्मत्याय स्वाहा ज्योतिष्मत्याय स्वाहा। राज्ञे स्वाहा विराज्ञे स्वाहा। सम्राज्ञे स्वाहा स्वाराज्ञे स्वाहा। शूषाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा। चन्द्रमसे स्वाहा ज्योतिषे स्वाहा। सꣳ सर्पाय स्वाहा कल्याणाय स्वाहा। अर्जुनाय स्वाहा। [१२]।

(कल्याणाय स्वाहैकञ्च)।। ******

८ विपश्चिते पवमानाय गायत। महीनधाराऽत्यन्धो अर्षति। अहिर् ह जीर्णामति सर्पति त्वचम्। अत्यो न क्रीडन्न सरद्वृषा हरिः। उपयामगृहीतोऽसि मृत्यवे त्वा

काठकम्

जुष्टङ्गृह्णामि। एषते योनिर्मृत्यवे त्वा। अपमृत्युमपक्षुधम्। अपेत-श्शपथञ्जहि। अधानो अग्न आवह। रायस्पोषꣳ सहस्रिणम्। [१३]।।

येते सहस्रमयुतं पाशाः। मृत्योर्मर्त्याय हन्तवे। तान् यज्ञस्य मायया। सर्वानव यजामहे। भक्षोऽस्यमृत भक्षः। तस्य ते मृत्युपीतस्यामृतवतः। स्वगाकृतस्य मधुमतः। उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि। मन्द्राऽभिभूतिः केतुर्यज्ञानाव्वाँक्। असावेहि। [१४]।।

अन्धो जागृविः प्राण। असावेहि। बधिर

1.013

काठकम्

आक्रन्दयितरपान। असावेहि। अहस्तोस्त्वा चक्षुः। असावेहि। अपादाशो मनः। असावेहि। कवेविप्रचित्तेश्रोत्र। असावेहि।। [१५]।।

सुहस्तस्सुवासाः। शूषो नामास्यमृतो मर्त्येषु। तन्त्वाऽहन्तथा वेद। असावेहि।

अग्निर्मे वाचि श्रितः। वाग्घृतये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

वायुर्मे प्राणे श्रितः। [१६]। प्राणो हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

सूर्यो मे चक्षुषि श्रितः। चक्षुर् हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

चन्द्रमा मे मनसि श्रितः। [१७]। मनो हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

दिशो मे श्रोत्रे श्रिताः। श्रोत्रꣳ हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

आपो मे रेतसि श्रिताः। [१८]। रेतो हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

पृथिवी मे शरीरे श्रिता। शरीरꣳ हृदये।

काठकम्

हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

ओषधि वनस्पतयो मे लोमसु श्रिताः। [१९]। लोमानि हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

इन्द्रो मे बले श्रितः। बलꣳ हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

पर्जन्यो मे मूर्द्धिन श्रितः। [२०]। मूर्द्धा हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

ईशानो मे मन्यौ श्रितः। मन्युर् हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

काठकम्

आत्मा म आत्मनि श्रितः। [२१]।

आत्मा हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।

पुनर्म आत्मा पुनरायुरागात्। पुनः प्राणः पुनराकूतमागात्। वैश्वानरो रश्मिभिर्वावृधानः। अन्तस्तिष्ठत्वमृतस्य गोपाः। [२२]।।   *******

(सहस्त्रिणमिहि श्रोत्रासावेहि प्राणे श्रितो मनसि श्रितो रेतसि श्रिता लोमसु श्रिता मूर्द्धिन श्रित आत्मनि श्रितोऽष्टौ च)।। [अग्निर्वायु स्सूर्य श्चन्द्रमा दिश आपः पृथिव्योषधि वनस्पतय इन्द्रः पर्जन्य ईशान आत्मा पुनर्मे त्रयोदश]।।   ******

काठकम्

९ प्रजापति-र्देवानसृजत। ते पाप्मना सन्दिता अजायन्त। तान्व्यद्यत्। यद्व्यद्यत्। तस्माद्विद्युत्। तमवृश्चत्। यदवृश्चत्। तस्माद्वृष्टिः। तस्माद्यत्रैते देवते अभिप्राप्नुतः। विच हैवास्य तत्र पाप्मानन्द्यतः। [२३]।। वृश्चतश्च। सैषा मीमाꣳ सा ऽग्निहोत्र एव संपन्ना। अथो आहुः। सर्वेषु यज्ञक्रतुष्विति। होष्यन्नप उपस्पृशेत्। विद्युदसि विद्यमे पाप्मानमिति। अथ हुत्वोपस्पृशेत्। वृष्टिरसि वृश्च मे पाप्मानमिति। यक्ष्यमाणो वेष्टा वा। वि च हैवास्यैते देवते

पाप्मानन्द्यतः। [२४]।।

वृश्चतश्च। अत्यꣳहो हारुणिः। ब्रह्मचारिणे प्रश्नान् प्रोच्य प्रजिघाय। परेहि। प्लक्षन्दैयाम्पातिं पृच्छ। वेत्थसावित्रा(३) न्न वेत्था (३) इति। तमागत्य पप्रच्छ। आचार्यो मा प्राहैषीत्। वेत्थसावित्रा (३) न्नवेत्था (३) इति। सहोवाच वेदेति। [२५]।।

स कस्मिन्प्रतिष्ठित इति। परो रजसीति। कस्तद्यत्परोरजा इति। एष वाव स परोरजा इति होवाच। य एष तपति। एषोऽर्वाग्रजा इति। स कस्मिन्त्वेष इति। सत्य इति।

काठकम्

किन्तथ्सत्यमिति। तप इति। [२६]।।

कस्मिन्नु तप इति। बल इति। किन्तद्-
बलमिति। प्राण इति। मास्म प्राणमति पृच्छ
इति माऽऽचार्योऽब्रवीदिति होवाच ब्रह्मचारी।
सहोवाच प्लक्षोदैयाम्पातिः। यद्वै ब्रह्मचारिन्-
प्राणमत्यप्रक्ष्यः। मूर्द्धा ते व्यपतिष्यत्।
अहमुत आचार्या- च्छ्रेयान्- भविष्यामि।
यो मा सावित्रे समवादिष्टेति। [२७]।।

तस्माथ्सावित्रे न सव्ँवदेत। स यो हवै
सावित्र-व्ँिदुषा सावित्रे सव्ँवदते। सहास्मिन्-
च्छ्रियन्दधाति। अनु हवा अस्मा असौ

काठकम्

तपच्छ्रियं मन्यते। अन्वस्मै श्रीस्तपो मन्यते। अन्वस्मै तपो बलं मन्यते। अन्वस्मैबलं प्राणं मन्यते। स यदाह। संज्ञानव्विँज्ञान-न्दर्शा दृष्टेति। एष एव तत्। [२८]।।

अथ यदाह। प्रस्तुत- व्विँष्टुतꣳ सुता सुन्वतीति। एष एव तत्। एषह्येव तान्यहानि। एष रात्रयः।

अथ यदाह। चित्रः केतु र्दाता प्रदाता सविता प्रसविताऽभिशास्ताऽनुमन्तेति। एष एव तत्। एषह्येव तेऽह्नो मुहूर्ताः। एष रात्रेः। [२९]।।

1.021

काठकम्

अथ यदाह। पवित्रं पवयिष्यन्-थ्सहस्वान्- थ्सहीयानरुणोऽरुणरजा इति। एष एव तत्। एष ह्येव तेऽर्द्धमासाः। एष मासाः।

अथ यदाह। अग्निष्टोम उक्थ्योऽग्निर् ऋतुः प्रजापति-स्सव्ँवथ्सर इति। एष एव तत्। एष ह्येव ते यज्ञक्रतवः। एष ऋतवः। [३०]।। एष सव्ँवथ्सरः।

अथ यदाह। इदानीन्तदानीमिति। एष एव तत्। एष ह्येव ते मुहूर्तानां मुहूर्ताः। जनको ह वैदेहः। अहोरात्रै-स्समाजगाम। तꣳहोचुः।

यो वा अस्मान् वेद। विजहत्पाप्मानमेति। [३१]।।

सर्वमायुरेति। अभिस्वर्गल्लँोकञ्जयति। नास्यामुष्मि-ल्लँोके- ऽन्नङ्क्षीयत इति। विजहद्ध वै पाप्मानमेति। सर्वमायुरेति। अभिस्वर्गल्लँोकञ्जयति। नास्यामुष्मिल्लँोकेऽन्नङ्क्षीयते। य एवव्ँवेद। अहीनाहाश्वत्थ्यः। सावित्रव्विँदाञ्चकार। [३२]।।

सहह ँसो हिरण्मयो भूत्वा। स्वर्गल्लँोकमिमाय। आदित्यस्य सायुज्यम्। ह ँसो हवै हिरण्मयो भूत्वा। स्वर्गल्लँोकमेति।

काठकम्

आदित्यस्य सायुज्यम्। य एवव्वेँद। देवभागो ह श्रौतर्षः। सावित्रव्विँदाञ्चकार। तꣳ ह वागदृश्यमानाऽभ्युवाच। [३३]॥

सर्वम्बत गौतमो वेद। यस्सावित्र-व्वेदेति। सहोवाच। कैषा वागसीति। अयमहꣳ सावित्रः। देवानामुत्तमो लोकः। गुह्यं महो बिभ्रदिति। एतावति ह गौतमः। यज्ञोपवीतङ्कृत्वाऽधो निपपात। नमो नम इति। [३४]॥

सहोवाच। मा भैषीर्गौतम। जितो वै ते लोक इति। तस्माद्ये के च सावित्रव्विँदुः।

काठकम्

सर्वे ते जितलोकाः। स यो हवै सावित्रस्याष्टाक्षरं पदꣳ श्रियाऽभिषिक्तव्ँवेद। श्रिया हैवाभिषिच्यते। घृणिरिति द्वे अक्षरे। सूर्य इति त्रीणि। आदित्य इति त्रीणि। [३५]।।

एतद्वै सावित्रस्याष्टाक्षरं पदꣳ श्रिया-भिषिक्तम्। य एवव्ँवेद। श्रिया हैवाभिषिच्यते। तदेतदृचाभ्युक्तम्। ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्न्। यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः। यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति। य इत्तद्विदुस्त इमे समासत इति। न हवा एतस्यर्चा

काठकम्

न यजुषा न साम्नार्थोऽस्ति। यस्सावित्रव्वेँद।
[३६]।।

तदेतत्परियद्देवचक्रम्। आर्द्रं पिन्वमानꣳ स्वर्गे लोक एति। विजहद्विश्वा भूतानि संपश्यत्। आर्द्रो हवै पिन्वमान-स्स्वर्गे लोक एति। विजहन्विश्वा भूतानि संपश्यन्न्। य एव व्वेँद। शूषो हवै वार्ष्णेयः। आदित्येन समाजगाम। तꣳ होवाच। एहि सावित्रं विद्धि। अयव्वैँ स्वर्ग्योऽग्निः पारयिष्णु- रमृता-थ्संभूत इति। एष वाव स सावित्रः। य एष तपति। एहि मां विद्धि।

काठकम्

इति हैवैनन्तदुवाच।। [३७]।।

(द्यतो द्यतो वेदेति तप इति समवादिष्टेति तद्रात्रेर्ऋतव एति चकारोवाच नम इत्यादित्य इति त्रीणि सावित्रव्वेँद विद्धि पञ्च च)।।

[संज्ञानं प्रस्तुतन्तान्यहानि रात्रयश्चित्रः केतुस्तेऽह्नो मुहूर्ता रात्रेः पवित्र- न्तोऽर्द्धमासा अग्निष्टोमो यज्ञक्रतव इदानीं मुहूर्तानाञ्जनकोऽहीना देवभागः कैषा वाक्छूषो हवै] ।।

****

१० इ॒यव्वाँव स॒रघा᳚। तस्यां॑ अ॒ग्निरे॒व सा॑र॒घं मधु॑। या ए॒ताः पू᳚र्वपक्षापरप॒क्षयो॒ रात्र॑यः। ता म॑धु॒कृत॑ः। यान्यहा॑नि। ते म॑धुवृ॒षाः। स यो ह॒ वा ए॒ता म॑धु॒कृत॑श्च मधुवृ॒षाꣳश्च॒ वेद॑। कु॒र्वन्नि॑हास्यै॒ता अ॒ग्नौ मधु॑। नास्ये᳚ष्टापू॒र्तन्ध॑यन्ति। अथ॒ यो न वेद॑। [३८]।।

न हा᳚स्यै॒ता अ॒ग्नौ मधु॑ कुर्वन्ति। धय॑न्त्य-स्येष्टापू॒र्तम्।

यो ह॒वा अ॑होरा॒त्राणा᳚-न्नाम॒धेया॑नि॒ वेद॑। नाहो॑रा॒त्रेष्वार्ति॒मार्च्छ॑ति।

संज्ञानं-विँज्ञानं-न्दर्शां दृष्टेति। एता-वनुवाकौ पूर्वपक्षस्याहोरात्राणां-न्नामधेयानि।
प्रस्तुत-विँष्टुतं सुतासुन्वतीति। एता-वनुवाकावपरपक्षस्या-होरात्राणां-न्नामधेयानि। नाहोरात्रेष्वार्तिमार्च्छति। य एवव्वेँद। [३९]।
यो हवै मुहूर्तानां- न्नामधेयानि वेद। न मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति।
चित्रः केतुर्दाता प्रदाता संविता प्रसविता ऽभिशास्ताऽनुमन्तेति। एतेऽनुवाका मुहूर्तानां-न्नामधेयानि। न मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। य एवव्वेँद।
यो हवा अर्द्धमासानाञ्च मासानाञ्च

नामधेयानि वेद। नार्द्धमासेषु न मासेष्वार्ति-
मार्च्छति।

पवित्रं पवयिष्य-न्थ्सहस्वा-न्थ्सहीयानरुणो
ऽरुणरजा इति। एतेऽनुवाका अर्द्धमासानाञ्च
मासानाञ्च नामधेयानि। [४०]।।

नार्द्धमासेषु न मासेष्वार्तिमार्च्छति। य
एवव्वेंद।

यो ह वै यज्ञक्रतूनाञ्चर्तूनाञ्च
सव्वँथ्सरस्य च नामधेयानि वेद। न
यज्ञक्रतुषु नर्तुषु न सव्वँथ्सर आर्तिमार्च्छति।

अग्निष्टोम उक्थ्योऽग्निर् ऋतुः प्रजापति-

स्सव्वँथ्सर इति। एतेऽनुवाका यज्ञक्रतूना-ञ्चर्तूनाञ्च सव्वँथ्सरस्य च नामधेयानि। न यज्ञक्रतुषु नर्तुषु न सव्वँथ्सर आर्तिमार्च्छति। य एवव्वँद।

यो हवै मुहूर्तानां मुहूर्तान् वेद। नमुहूर्तानां मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। [४१]।।

इदानीन्तदानीमिति। एते वै मुहूर्तानां मुहूर्ताः। न मुहूर्तानां मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। य एवव्वँद।

अथो यथा क्षेत्रज्ञो भूत्वाऽनु प्रविश्यान्नमत्ति। एवमेवैतान् क्षेत्रज्ञो भूत्वाऽनु

काठकम्

प्रविश्यान्नमत्ति। स एतेषामेव संलोकता॑ सायुज्यमश्नुते। अपपुनर्मृत्युञ्जयति। य एवव्वँवेद।। [४२]।। ******

(न वेदैवव्वँवेदानुवाका अर्द्धमासानाञ्च मासानाञ्च नामधेयानि मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति नव च)।।

[सरघाऽहोरात्राणा॑ संज्ञानं पूर्वपक्षस्य प्रस्तुतमपरपक्षस्यं मुहूर्तानाञ्चित्रः केतुर्र्द्धमासानां पवित्र-य्यँज्ञक्रतूनामग्निष्टोमो मुहूर्तानां मुहूर्तान् वेदेदानीमथो यथा]।। ******

११ कश्चिद्धवा अस्माल्लोकात्प्रेत्य। आत्मानंव्वेद। अयमहमस्मीति। कश्चिथ्स्वल्लोँकन्न प्रतिप्रजानाति। अग्निमुग्धो हैव धूमतान्तः। स्वल्लोँकन्न प्रतिप्रजानाति। अथ यो हैवैतमग्नि॑ सावित्रंव्वेद। स एवास्माल्लोकात्प्रेत्य। आत्मानंव्वेद। अयमहमस्मीति [४३]।।

सस्वल्लोँकं प्रतिप्रजानाति। एष उवेवैनन्तथ्सावित्रः। स्वर्गल्लोँकमभि वहति। अहोरात्रैर्वा इद॑ सयुग्भिःक्रियते। इतिरात्रायां दीक्षिषत। इतिरात्राय व्रतमुपागुरिति।

काठकम्

तन्निहानेवव्विँदुषः। अमुष्मिंल्लोके शेवधि-न्धयन्ति। धीत॑ हैव सशेवधिमनु परैति। अथ यो हैवैतमग्नि॑सावित्रव्वेँद। [४४]।।

तस्य हैवाहोरात्राणि। अमुष्मिंल्लोके शेवधिन्न धयन्ति। अधीत॑ हैव स शेवधिमनु परैति।

भरद्वाजो ह त्रिभिरायुर्भि ब्रह्मचर्यमुवास। त॑ ह जीर्णि॑ स्थविर॑ शयानम्। इन्द्र उपव्रज्योवाच। भरद्वाज। यत्ते चतुर्थमायु-र्दद्याम्। किमेनेन कुर्या इति। ब्रह्मचर्यमेवैनेन चरेयमिति होवाच। [४५]।।

तꣳ ह त्रीन्गिरिरूपानविज्ञातानिव दर्शयाञ्चकार। तेषाꣳ हैकैकस्मान्मुष्टिनाऽऽददे। सहोवाच। भरद्वाजेत्यामन्त्र्य। वेदा वा एते। अनन्ता वै वेदाः। एतद्वा एतैस्त्रिभिरायुर्भिरन्ववोचथाः। अथ त इतरदननूक्तमेव। एहीमं विद्धि। अयव्ँवै सर्वविद्येति। [४६]।।

तस्मै हैतमग्निꣳ सावित्रमुवाच। तꣳ स विदित्वा। अमृतो भूत्वा। स्वर्गल्ँलोकमियाय। आदित्यस्य सायुज्यम्। अमृतो हैव भूत्वा। स्वर्गल्ँलोकमेति। आदित्यस्य सायुज्यम्। य एव्ँवेद।

एषो एव त्रयी विद्या। [४७]।।

यावन्त॑ ह वै त्रय्याविद्यया लोकञ्जयति। तावन्तल्लँलोकञ्जयति। य एवव्वँद।

अग्नेर्वा एतानि नामधेयानि। अग्नेरेव सायुज्य॑सलोकतामाप्नोति। य एवव्वँद।

वायोर्वा एतानि नामधेयानि। वायोरेव सायुज्य॑सलोकतामाप्नोति। य एवव्वँद।

इन्द्रस्य वा एतानि नामधेयानि। [४८]।।

इन्द्रस्यैव सायुज्य॑ सलोकतामाप्नोति। य एवव्वँद।

बृहस्पतेर्वा एतानि नामधेयानि।

बृहस्पतेरेव सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। य एवव्ँवेद।

प्रजापतेर्वा एतानि नामधेयानि। प्रजापतेरेव सायुज्यꣳ स लोकतामाप्नोति। य एवव्ँवेद।

ब्रह्मणो वा एतानि नामधेयानि। ब्रह्मण एव सायुज्यꣳ सलोकतामाप्नोति। य एवव्ँवेद।

स वा एषोऽग्निरपक्षपुच्छो वायुरेव। तस्याग्निर्मुखम्। असावादित्यश्शिरः। स यदेते देवते अन्तरेण। तथ्सर्वꣳ सीव्यति। तस्माथ्सावित्रः। [४९]।।

1.037

काठकम्

(अयमहमस्मीति वेद होवाच सर्वविद्योति विद्योन्द्रस्य वा एतानि नामधेयानि ब्रह्मण एव सायुज्यँ सलोकतामाप्नोति सप्त च)।।

[संज्ञानं भूस्त्वमेव सँव्वँथ्सरोऽसि भूराज्यसंवे विपश्चिते प्रजापतिर्देवानियव्वाँव सरघा कश्चिद्धैकादश]।।[११]।।

[संज्ञानँ राज्ञी मूर्द्धा हृदय एष सँव्वँथ्सरो नार्द्धमासेषु नवचत्वारिँशात्]।। [४९]।।

संज्ञानँसावित्रः।

****

हरिः ओ(३)म्

इति तैत्तिरीय यजुर्ब्राह्मणे काठके

प्रथमः प्रश्नस्समाप्तः।।

ओँ श्रीगणेश शारदा गुरुभ्यो नमः

श्री वेदव्यासाय नमः

।। काठकम् ।।

(द्वितीयः प्रश्नः)

हरिः ओ(४)म्

१ लोकोऽसि स्वर्गोऽसि। अनन्तोऽस्यपारोऽसि। अक्षितोऽस्यक्षय्योऽसि। तपसः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तन्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्व द्ध्रुवासीद।[१]।।

तपोऽसि लोके श्रितम्। तेजसः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ

।। काठकम् ।।

सुभूतम्। विश्वस्य भर्तृ विश्वस्य जनयितृ। तत्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्व द्ध्रुवासीद। [२]।।

तेजोऽसि तपसि श्रितम्। समुद्रस्य प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्व ँ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तृ विश्वस्य जनयितृ। तत्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया-ऽङ्गिरस्व द्ध्रुवासीद। [३]।।

समुद्रोऽसि तेजसि श्रितः। अपां प्रतिष्ठा।

।। काठकम् ।।

त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तन्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया- ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [४]।।

आपस्थस्समुद्रे श्रिताः। पृथिव्याः प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूत- व्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्यो विश्वस्य जनयित्र्यः। ताव उपदधे कामदुघा आक्षिताः। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [५] ।।

।। काठकम् ।।

पृथिव्यस्यफ्सु श्रिता। अग्नेः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्री विश्वस्य जनयित्री। तान्त्वोपदधे कामदुघामक्षिताम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया- ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [६]।।

अग्निरसि पृथिव्याꣳ श्रितः। अन्तरिक्षस्य प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूत- व्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तन्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया

ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [७]।।

अन्तरिक्षमस्यग्नौ श्रितम्। वायोः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्ँयक्षव्ँविश्वं भूतव्ँविश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तृ विश्वस्य जनयित्रृ। तत्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया-ऽङ्गिरस्व द्ध्रुवासीद। [८]।।

वायुरस्यन्तरिक्षे श्रितः। दिवः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्ँयक्षव्ँविश्वं भूत व्ँविश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तन्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा

।। काठकम् ।।

सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद।
[९]।।

द्यौरसि वायौ श्रिता। आदित्यस्य प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्री विश्वस्य जनयित्री। तान्त्वोपदधे कामदुघामक्षिताम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया-ऽङ्गिरस्व द्ध्रुवासीद। [१०]।।

आदित्योऽसि दिवि श्रितः। चन्द्रमसः प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूत-व्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य

जनयिता। तन्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया-ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [११]।।

चन्द्रमा अस्यादित्ये श्रितः। नक्षत्राणां प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तन्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया-ऽङ्गिरस्व दध्रुवासीद। [१२]।।

नक्षत्राणिस्थ चन्द्रमसि श्रितानि। सव्वँथ्सरस्य प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः।

विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्रृणि विश्वस्य जनयितृणि। तानि व उपदधे कामदुघान्यक्षितानि। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया- ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [१३]।।

सव्वँथ्सरोऽसि नक्षत्रेषु श्रितः। ऋतूनां प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तन्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतया- ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [१४]।।

।। काठकम् ।।

ऋतवस्स्थ सव्वँथ्सरे श्रिताः। मासानां प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तारो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपदधे कामदुघानक्षितान्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [१५]।।

मासास्स्थर्तुषु श्रिताः। अर्द्धमासानां प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तारो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपदधे कामदुघानक्षितान्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु।

तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [१६]।।

अर्द्धमासास्स्थ मासु श्रिताः। अहोरात्रयोः प्रतिष्ठा युष्मासु। इदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्तारो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपदधे कामदुघानक्षितान्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [१७]।।

अहोरात्रेस्थोऽर्द्धमासेषु श्रिते। भूतस्य प्रतिष्ठे भव्यस्य प्रतिष्ठे। युवयोरिदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्।

॥ काठकम् ॥

विश्वस्य भर्त्यौ विश्वस्य जनयित्र्यौ। ते वामुपदधे कामदुघे अक्षिते। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [१८]॥

पौर्णमास्यष्टकाऽमावास्या। अन्नादा-स्स्थान्नदुघो युष्मासु। इदमन्तः। विश्वय्यँक्ष-व्विँश्वं भूतव्विँश्वꣳ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्र्यो विश्वस्य जनयित्र्यः। ताव उपदधे कामदुघा अक्षिताः। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [१९]॥

।। काठकम् ।।

राडसि बृहती श्रीरसीन्द्रपत्नी धर्मपत्नी। विश्वं भूतमनु प्रभूता। त्वयीदमन्तः। विश्वँय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वँ सुभूतम्। विश्वस्य भर्त्री विश्वस्य जनयित्री। तान्त्वोपदधे कामदुघामक्षिताम्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [२०]।।

ओजोऽसि सहोऽसि। बलमसि भ्राजोऽसि। देवानान्धामामृतम्। अमर्त्यस्तपोजाः। त्वयीदमन्तः। विश्वय्यँक्षव्विँश्वं भूतव्विँश्वँ सुभूतम्। विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिता। तन्त्वोपदधे कामदुघमक्षितम्।

।। काठकम् ।।

प्रजापतिस्त्वा सादयतु। तयादेवतया-ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [२१]।। ******

(लोकस्तपस्तेजस्समुद्र आपः पृथिव्यग्निरन्तरिक्षँ वायुर्द्यौरादित्यश्चन्द्रमा नक्षत्राणि सँव्वथ्सर ऋतवो मासा अर्द्धमासा अहोरात्रे पौर्णमासी राडस्योजोऽस्येकविँशतिः)।।

[लोकोऽसि भर्ता तम्।तपस्तेजोऽसि भर्तृ तत्। समुद्रोऽसि भर्ता तम्। आप-स्स्थ भर्त्र्यस्तावः। पृथिवी भर्त्री ताम्। अग्निरसि भर्ता तम्। अन्तरिक्षं भर्तृ तत्। वायुरसि भर्ता तम्। द्यौरसि भर्त्री ताम्। आदित्यश्चन्द्रमा भर्ता तम्। नक्षत्राणिस्थ भर्तॄणि तानि वः। सँव्वथ्सरोऽसि भर्ता तम्। ऋतवो मासा अर्द्धमासा

।। काठकम् ।।

भर्तारो भर्तारो भर्तारस्तान् वः। अहोरात्रे भर्त्र्यौ ते वाम्। पौर्णमासी भर्त्र्यस्ता वः। राडसि भर्त्री ताम्। ओजोऽसि भर्ता तमेकविंशतिः]।।

****

२ त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवः। त्वं शर्द्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे। त्वंवातै-ररुणैर्यासि शङ्गयः। त्वं पूषा विधतः पासि नुत्मना। देवा देवेषु श्रयद्ध्वम्। प्रथमा द्वितीयेषु श्रयद्ध्वम्। द्वितीयास्तृतीयेषु श्रयद्ध्वम्। तृतीयाश्चतुर्थेषु श्रयद्ध्वम्। चतुर्थाः पञ्चमेषु श्रयद्ध्वम्। पञ्चमाष्षष्ठेषु

श्रयद्ध्वम्। [22]।।

षष्ठास्सप्तमेषु श्रयद्ध्वम्। सप्तमा अष्टमेषु श्रयद्ध्वम्। अष्टमा नवमेषु श्रयद्ध्वम्। नवमा दशमेषु श्रयद्ध्वम्। दशमा एकादशेषु श्रयद्ध्वम्। एकादशा द्वादशेषु श्रयद्ध्वम्। द्वादशास्त्रयोदशेषु श्रयद्ध्वम्। त्रयोदशाश्चतुर्दशेषु श्रयद्ध्वम्। चतुर्दशाः पञ्चदशेषु श्रयद्ध्वम्। पञ्चदशा-ष्षोडशेषु श्रयद्ध्वम्। [२३]।।

षोडशास्सप्तदशेषु श्रयद्ध्वम्। सप्तदशा अष्टादशेषु श्रयद्ध्वम्। अष्टादशा एकान्न-

।। काठकम् ।।

विꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्। एकान्नविꣳ शा विꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्। विꣳ शा एकविꣳशेषु श्रयद्ध्वम्। एकविꣳ शा द्वाविꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्। द्वाविꣳ शा- स्त्रयोविꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्। त्रयोविꣳ शा- श्चतुर्विꣳशेषु श्रयद्ध्वम्। चतुर्विꣳ शाः पञ्चविꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्। पञ्चविꣳ शा- ष्षड्विꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्। [२४]।।

षड्विꣳ शास्सप्तविꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्। सप्तविꣳ शा अष्टाविꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्। अष्टाविꣳ शा एकान्नत्रिꣳ शेषु श्रयद्ध्वम्।

।। काठकम् ।।

एकान्नत्रिँ शा- स्त्रिँ शेषु श्रयद्ध्वम्।
त्रिँ शा एकत्रिँ शेषु श्रयद्ध्वम्।
एकत्रिँ शा द्वात्रिँ शेषु श्रयद्ध्वम्।
द्वात्रिँ शा- स्त्रयस्त्रिँ शेषु श्रयद्ध्वम्।
देवा- स्त्रिरेकादशा- स्त्रिस्त्रयस्त्रिँ शाः।
उत्तरे भवत। उत्तरवर्त्मान उत्तरसत्वानः।
यत्काम इदञ्जुहोमि। तन्मे समृद्ध्यताम्।
वयँ स्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवस्स्व
स्स्वाहा। [२५]।।

(षष्ठेषु श्रयद्ध्वँ षोडशेषु श्रयद्ध्वँ षड्विँशेषु उत्तरसत्वानश्चत्वारि श्रयद्ध्वमुत्तरे भवतोत्तरवर्त्मान च)।।

****

।। काठकम् ।।

३ अग्नाविष्णू सजोषसा। इमा वर्द्धन्तु वाङ्गिरः। द्युम्नैर्वाजेभिरागतम्। राज्ञी विराज्ञी। सम्राज्ञी स्वराज्ञी। अर्चिश्शोचिः। तपो हरोभाः। अग्निस्सोमो बृहस्पतिः। विश्वेदेवा भुवनस्य गोपाः। ते सर्वे सङ्गत्य। इदं मे प्रावता वचः। वयँस्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवस्स्वस्स्वाहा। [२६]।।

(सङ्गत्य त्रीणि च)।। *******

४ अन्नपतेऽन्नस्य नो देहि। अनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारन्तारिषः। ऊर्जन्नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। अग्ने पृथिवीपते।

।। काठकम् ।।

सोमवीरुधां पते। त्वष्टस्समिधां पते। विष्णवाशानां पते। मित्रसत्यानां पते। वरुण धर्मणां पते। [२७]।।

मरुतो गणानां पतयः। रुद्रपशूनां पते। इन्द्रौजसां पते। बृहस्पते ब्रह्मणस्पते। आरुचारोचेऽहꣳ स्वयम्। रुचारुरुचेरोचमानः। अतीत्यादस्वराभरेह। तस्मिन् योनौ प्रजनौ प्रजायेय। वयꣳस्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवस्स्वस्स्वाहा। [२८]।। ********

(वरुणधर्मणां पते स्वस्स्वाहा)।।

****

५ सप्तते अग्ने समिध-स्सप्तजिह्वाः। सप्तऋषय-स्सप्तधाम प्रियाणि। सप्तहोत्रा-अनुविद्वान्। सप्तयोनीरापृणस्वा घृतेन।

प्राचीदिक्। अग्निर्देवता। अग्नि॑ सदिशान्देवन्देवतानामृच्छतु। योमैतस्यै दिशोऽभि-दासति।

दक्षिणादिक्। इन्द्रो देवता। [२९]।।

इन्द्र॑ सदिशान्देवन्देवतानामृच्छतु। योमैतस्यै दिशोऽभिदासति।

प्रतीचीदिक्। सोमो देवता। सोम॑ सदिशान्देवन्देवतानामृच्छतु। योमैतस्यै दिशो-

।। काठकम् ।।

ऽभिदासति।

उदीचीदिक्। मित्रावरुणौ देवता। मित्रावरुणौ सदिशान्देवौ देवतानामृच्छतु। योमैतस्यै दिशोऽभिदासति। [३०]।।

ऊर्द्ध्वादिक्। बृहस्पतिर्देवता। बृहस्पतिँ सदिशान्देव- न्देवतानामृच्छतु। योमैतस्यै दिशोऽभिदासति।

इयन्दिक्। अदितिर्देवता। अदितिँ सदिशान्देवी न्देवतानामृच्छतु। योमैतस्यै दिशोऽभिदासति।

पुरुषोदिक्। पुरुषोमे कामान्थ्समर्द्धयतु। [३१]।।

।। काठकम् ।।

अन्धो जागृविः प्राण। असावेहि। बधिर आक्रन्दयितरपान। असावेहि। उषसमुषसमशीय। अहमसो ज्योतिरशीय। अहमसोऽपोशीय। वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवस्स्वस्स्वाहा।। [३२]।।

(दक्षिणादिगिन्द्रो देवता मित्रावरुणौ सदिशान्देवौ देवतानामृच्छतु योमैतस्यै दिशो- ऽभिदासत्यर्द्धयतु नव च)।।

****

६ यत्तेऽचित-य्यँदुचितन्ते अग्ने। यत्त ऊनय्यँदुतेऽतिरिक्तम्। आदित्यास्तदङ्गिरस-श्चिन्वतु। विश्वे ते देवाश्चितिमापूरयन्तु। चितश्चासि सञ्चितस्चास्यग्ने। एतावाँ श्चासि भूयाँ श्चास्यग्ने। लोकं पृणच्छिद्रं पृण। अथो सीदशिवात्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिः। अस्मिन् योनावसीषदन्। [३३]।

तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। ता अस्य सूददोहसः। सोमँ श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्मन्देवानाव्विँशः। त्रिष्वारोचने दिवः। तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। अग्ने देवाँ

।। काठकम् ।।

इहावह। जज्ञानोवृक्त बर्हिषे। असि होता न ईड्यः। अगन्म महामनसा यविष्ठम्। [३४]

यो दीदाय समिद्ध-स्स्वेदुरोणे। चित्रभानू रोदसी अन्तरुर्वी। स्वाहुत-व्विँश्वतः प्रत्यञ्चम्। मेधाकार-व्विँदथस्य प्रसाधनम्। अग्निँ होतारं परिभूतमं मतिम्। त्वामर्भस्य हविषस्समानमित्। त्वां महोवृणते नरो नान्यन्त्वत्। मनुष्वत्वा निधीमहि। मनुष्वथ्समिधीमहि। अग्ने मनुष्वदङ्गिरः। [३५]।

देवान्देवाय ते यज। अग्निरिहि वाजिनव्विँशे। ददाति विश्वचर्षणिः।

।। काठकम् ।।

अ॒ग्नी रा॒ये स्वा॒भुव॑म्। सप्री॒तो या॑ति॒ वार्य॑म्। इष॑ꣳ स्तो॒तृभ्य॒ आभ॑र। पृ॒ष्टो दि॒वि पृ॒ष्टो अ॒ग्निः पृ॑थि॒व्याम्। पृ॒ष्टो विश्वा॒ ओष॑धी॒-रावि॑वेश। वै॒श्वा॒न॒र-स्सह॑सा पृ॒ष्टो अ॒ग्निः। सनो॒ दिवा॒ सरि॒षः पा॑तु॒ नक्त॑म्।। [३६]।।

(अ॒सी॒ष॒द॒न् यवि॑ष्ठमङ्गिरो॒ नक्त॑म्)।।

****

॥ काठकम् ॥

७ अयवाँव यः पवते। सोऽग्नि-र्नाचिकेतः। स यत्प्राङ्पवते। तदस्य शिरः। अथ यद्दक्षिणा। स दक्षिणः पक्षः। अथ यत्प्रत्यक्। तत्पुच्छम्। यदुदङ्। स उत्तरः पक्षः। [३७]॥

अथ यथ्सवाँति। तदस्य समञ्चनञ्च प्रसारणञ्च। अथो संपदेवास्य सा। स ँ हवा अस्मै सकामः पद्यते। यत्कामो यजते। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते। य उचैनमेवव्वेद।

योहवा अग्ने-र्नाचिकेतस्यायतनं प्रतिष्ठा-

।। काठकम् ।।

वँ्वेद। आयतनवान्भवति। गच्छति प्रतिष्ठाम्।
[३८]। हिरण्यवँ्वा अग्ने-र्नाचिकेतस्यायतनं
प्रतिष्ठा। य एववँ्वेद। आयतनवान्भवति।
गच्छति प्रतिष्ठाम्।

यो हवा अग्ने-र्नाचिकेतस्य शरीरवँ्वेद।
स शरीर एव स्वर्गल्ँलोकमेति। हिरण्यवँ्वा
अग्ने-र्नाचिकेतस्य शरीरम्। य एववँ्वेद।
स शरीर एव स्वर्गल्ँलोकमेति।

अथो यथा रुक्म उत्तप्तो भाय्यात्।[३९]
एवमेव स तेजसा यशसा। अस्मिँश्च
लोकेऽमुष्मिँश्च भाति। उरवो हवै नामैते-

।। काठकम् ।।

लोकाः। येऽवरेणादित्यम्।

अथ हैते वरीयाँसो लोकाः। ये परेणादित्यम्।

अन्तवन्तँ हवा एष क्षय्यल्ँलोकञ्जयति। योऽवरेणादित्यम्।

अथ हैषोऽनन्तमपार- मक्षय्य- ल्ँलोक- ञ्जयति। यः परेणादित्यम्। [४०]।

अनन्तँ हवा अपारमक्षय्य-ल्ँलोक- ञ्जयति। योऽग्नि- न्नाचिकेत- ञ्चिनुते। यउचैनमेवव्ँवेद।

।। काठकम् ।।

अथो यथा रथे तिष्ठन्पक्षसी पर्यावर्तमाने प्रत्यपेक्षते। एवमहोरात्रे प्रत्यपेक्षते। नास्याहोरात्रे लोकमाप्नुतः। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते। य उ चैनमेवव्वेँद।। [४१]।।

(उत्तरः पक्षो गच्छति प्रतिष्ठां भाय्याद्यः परेणादित्यमष्टौ च) ।।

****

।। काठकम् ।।

८ उशन् हवै वाजश्रवस-स्सर्ववेदसन्ददौ। तस्य ह नचिकेता नाम पुत्र आस। त॑ ह कुमार॑ सन्तम्। दक्षिणासु नीयमानासु श्रद्धाऽऽविवेश।

सहोवाच। तत कस्मै मान्दास्यसीति। द्वितीयन्तृतीयम्। त॑ह परीत उवाच। मृत्यवे त्वा ददामीति।

त॑ह स्मोत्थित व्वागभिवदति। [४२]।। गौतमकुमारमिति।

सहोवाच। परेहि मृत्योर्गृहान्। मृत्यवे वै

।। काठकम् ।।

त्वाऽदामिति। तव्ँवै प्रवसन्तङ्गन्तासीति होवाच।

तस्य॑स्म तिस्रो रात्रीरनाश्वान्गृहे वसतात्। स यदि त्वा पृच्छेत्। कुमार कति रात्री-रवात्सीरिति। तिस्र इति प्रतिब्रूतात्।

किं प्रथमाᳬ रात्रिमाश्ना इति। [४३]। प्रजान्त इति। किन्द्वितीयामिति। पशूᳬ स्त इति। किन्तृतीयामिति। साधुकृत्यान्त इति।

तव्ँवै प्रवसन्तञ्जगाम। तस्य ह तिस्रो रात्रीरनाश्वान्गृह उवास। तमागत्य पप्रच्छ।

।। काठकम् ।।

कुमार कति रात्रीरवात्सीरिति। तिस्र इति प्रत्युवाच। [४४]।।

किं प्रथमा॑ँ रात्रिमाश्ना इति। प्रजान्त इति। किन्द्वितीयामिति। पशूँ॑स्त इति। किन्तृतीयामिति। साधुकृत्यान्त इति। नमस्ते अस्तु भगव इति होवाच।

वरँ॑वृणीष्वेति। पितरमेव जीवन्नयानीति। द्वितीय वँ॑वृणीष्वेति। [४५]।। इष्टापूर्तयो मेऽक्षितिं ब्रूहीति होवाच।

तस्मै हैतमग्नि-न्नाचिकेत-मुवाच। ततो वै

।। काठकम् ।।

तस्येष्टापूर्ते नाक्षीयेते। नास्येष्टापूर्ते क्षीयेते। योऽग्नि-न्नाचिकेत-ञ्चिनुते। य उचैनमेवव्वँद।

तृतीय-व्वँृणीष्वेति। पुनर्मृत्यो-र्मेऽपजितिं ब्रूहीति होवाच। तस्मै हैतमग्नि-न्नाचिकेत-मुवाच। ततो वै सोऽपपुनर्मृत्युमजयत्।[४६] अपपुनर्मृत्युञ्जयति। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते। य उ चैनमेव व्वँद।

प्रजापति वै प्रजाकाम- स्तपोऽतप्यत। स हिरण्यमुदास्यत्। तदग्नौ प्रास्यत्। तदस्मै नाच्छंदयत्।

।। काठकम् ।।

तद्द्वितीयं प्रास्यत्। तदस्मै नैवाच्छदयत्। तत्तृतीयं प्रास्यत्। [४७]।। तदस्मै नैवाच्छदयत्।

तदात्मन्नेव हृदय्येऽग्नौ वैश्वानरे प्रास्यत्। तदस्मा अच्छदयत्। तस्माद्धिरण्य-ङ्कनिष्ठन्धनानाम्। भुञ्जत्प्रियतमम्। हृदयजꣳ हि।

स वै तमेव नाविन्दत्। यस्मै तान्दक्षिणामनेष्यत्। ताꣳ स्वायैव हस्ताय दक्षिणायानयत्। तां प्रत्यगृह्णात्। । [४८]।

दक्षाय त्वा दक्षिणां प्रतिगृह्णामीति। सोऽदक्षत दक्षिणां प्रतिगृह्य। दक्षते ह वै

।। काठकम् ।।

दक्षिणां प्रतिगृह्य। य एवव्ँवेद। एतद्धस्म वैतद्विद्वाꣳसो वाजश्रवसा गोतमाः।

अप्यनूदेश्यान्दक्षिणां प्रतिगृह्णन्ति। उभयेन वयन्दक्षिष्यामह एव दक्षिणां प्रतिगृह्येति। तेऽदक्षन्त दक्षिणां प्रतिगृह्य। दक्षते हवै दक्षिणां प्रतिगृह्य। य एवव्ँवेद। प्रहान्यं व्लीनाति।। [४९]।।

(वदत्याश्ना इत्युवाच द्वितीयं व्ँवृणीष्वेत्यजय-त्तृतीयं प्रास्यदगृह्णाद्य एवव्ँवेदैकञ्च)।।

* * * * * * *

।। काठकम् ।।

१ त॑ँ हैतमेके पशुबन्ध एवोत्तरवेद्या- ञ्चिन्वते। उत्तरवेदिसम्मित एषोऽग्निरिति वदन्तः। तन्न तथा कुर्यात्। एतमग्निङ्कामेन व्यर्द्धयेत्। स एनङ्कामेन व्यृद्धः। कामेन व्यर्द्धयेत्।

सौम्ये वावैनमद्ध्वरे चिन्वीत। यत्र वा भूयिष्ठा आहुतयो हूयेरन्न्। एतमग्निङ्कामेन समर्द्धयति। स एनङ्कामेन समृद्धः। [५०]। कामेन समर्द्धयति।

अथ हैनं पुरर्षयः। उत्तरवेद्यामेव

सत्रियमचिन्वत। ततो वै तेऽविन्दन्त प्रजाम्। अभिस्वर्ग-ल्लँोकमजयन्न्। विन्दत एव प्रजाम्। अभिस्वर्ग-ल्लँोकञ्जयति। योऽग्नि-न्नाचिकेत-ञ्चिनुते। य उ चैनमेव व्वँेद।

अथ हैन व्वँायुर् ऋद्धिकामः। [५१]। यथा न्युप्तमेवोपदधे। ततो वै स एतामृद्धि-मादृध्नोत्। यामिदव्वँायुर् ऋद्धः। एतामृद्धिमृदृध्नोति। यामिदव्वँायुर् ऋद्धः। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते। य उ चैनमेवव्वँेद।

अथ हैनङ्गोबलो वार्ष्णः पशुकामः।

।। काठकम् ।।

पाङ्क्तमेव चिक्ये। पञ्च पुरस्तात्। [५२]। पञ्च दक्षिणतः। पञ्चपश्चात्। पञ्चोत्तरतः। एकां मद्ध्ये। ततो वै स सहस्रं पशून् प्राप्नोत्। प्रसहस्रं पशूनाप्नोति। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते। य उ चैनमेवँववेद।

अथ हैनं प्रजापति ज्यैष्ठ्यकामो यशस्कामः प्रजननकामः। त्रिवृतमेव चिक्ये। [५३]। सप्त पुरस्तात्। तिस्रो दक्षिणतः। सप्त पश्चात्। तिस्र उत्तरतः। एकां मद्ध्ये। ततो वै स प्रयशो ज्यैष्ठ्यमाप्नोत्।

।। काठकम् ।।

एतां प्रजातिं प्राजायत। यामिदं प्रजाः प्रजायन्ते। त्रिवृद्वै ज्यैष्ठ्यम्। माता पिता पुत्रः [५४]। त्रिवृत्प्रजननम्। उपस्थो योनिर्मद्ध्यमा। प्रयशो ज्यैष्ठ्यमाप्नोति।

एतां प्रजातिं प्रजायते। यामिदं प्रजाः प्रजायन्ते। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते। य उ चैनमेवँववेद।

अथ हैनमिन्द्रो ज्यैष्ठ्यकामः। ऊद्ध्र्वा एवोपदधे। ततोवै स ज्यैष्ठ्यमगच्छत्।[५५] ज्यैष्ठ्यङ्गच्छति। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते।

।। काठकम् ।।

य उचैनमेवव्वेद।

अथ हैनमसावादित्य स्स्वर्गकामः। प्राचीरेवोपदधे। ततो वै सोऽभिस्वर्गल्लोकमजयत्। अभिस्वर्गल्लोकञ्जयति। योऽग्निन्नाचिकेत-ञ्चिनुते। य उचैनमेवव्वेद।

स यदीच्छेत्। [५३]। तेजस्वी यशस्वी ब्रह्मवर्चसी स्यामिति। प्राङाहोतुर्द्धिष्ण्यादुत्सर्पेत्। येयं प्रागाद्यशस्वती। सा मा प्रोर्णोतु। तेजसा यशसा ब्रह्मवर्चसेनेति। तेजस्व्येव यशस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति।

।। काठकम् ।।

अथ यदीच्छेत्। भूयिष्ठं मे श्रद्दधीरन्न्। भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति। दक्षिणासु नीयमानासु प्राच्येहि प्राच्येहीति प्राची जुषाणावेत्त्वाज्यस्य स्वाहेति स्रुवेणोपहत्या-हवनीये जुहुयात्। [५७]। भूयिष्ठमेवास्मै श्रद्दधते। भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्ति।

पुरीषमुपधाय। चितिक्लृप्तिभिरभिमृश्य। अग्निं प्रणीयोपसमाधाय। चतस्र एता आहुतीर्जुहोति।

त्वमग्ने रुद्र इति शतरुद्रीयस्य रूपम्।

।। काठकम् ।।

अग्नाविष्णू इति वसोर्द्धारायाः। अन्नपत इत्यन्नहोमः। सप्त ते अग्ने समिधस्सप्तजिह्वा इति विश्वप्रीः।। [५८]।।

(समृद्ध ऋद्धिकामः पुरस्ताच्चिचक्ये पुत्रो ऽगच्छदिच्छे - ज्जुहुयाद्विश्वप्रीः)।।

(पुरर्षयो वायुर्गोबल स्सहस्रं प्रजापति स्सप्रयश स्त्रिवृदिन्द्रो ऽसावादित्य स्सयदीच्छेदथ यदीच्छेत्)।।

****

।। काठकम् ।।

१० यां प्रथमा-मिष्टकामुप-दधाति। इमन्तया लोकमभिजयति। अथो या अस्मिल्ँल्लोके देवताः। तासाᳬ सायुज्यᳬ सलोकतामाप्नोति।

यान्द्वितीयामुपदधाति। अन्तरिक्षलोकन्तयाऽभिजयति। अथो या अन्तरिक्षलोके देवताः। तासाᳬ सायुज्यᳬ सलोकतामाप्नोति।

यान्तृतीयामुपदधाति। अमुन्तया लोकमभिजयति। [५९]। अथो या अमुष्मिल्ँल्लोके देवताः। तासाᳬ सायुज्यᳬ सलोकतामाप्नोति।

।। काठकम् ।।

अथो या अमूरितरा अष्टादश। य एवामी उरवश्च वरीयाꣳसश्च लोकाः। तानेव ताभिरभिजयति। कामचारो हवा अस्योरुषु च वरीयस्सु च लोकेषु भवति। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते। य उ चैनमेवव्ँवेद।

सव्ँवथ्सरो वा अग्नि-र्नाचिकेतः। तस्य वसन्तश्शिरः। [६०]। ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षः। वर्षा उत्तरः। शरत्पुच्छम्। मासाः कर्मकाराः। अहोरात्रे शतरुद्रीयम्। पर्जन्यो वसोर्द्धारा। यथा वै पर्जन्य स्सुवृष्ट-व्ँवृष्ट्वा।

प्रजाभ्य-स्सर्वान्कामान्-थ्संपूरयति। एवमेव स तस्य सर्वान्कामान्-थ्संपूरयति। योऽग्निन्नाचिकेतञ्चिनुते। [६१]। य उचैनमेवव्वेंद।

सव्वँथ्सरो वा अग्निर्नाचिकेतः। तस्य वसन्तश्शिरः। ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षः। वर्षाः पुच्छम्। शरदुत्तरः पक्षः। हेमन्तो मद्ध्यम्। पूर्वपक्षाश्चितयः। अपरपक्षाः पुरीषम्। अहोरात्राणीष्टकाः। एष वाव सोऽग्निरग्निमयः पुनर्णवः। अग्निमयो हवै पुनर्णवो भूत्वा। स्वर्गल्लोकमेति। आदित्यस्य

।। काठकम् ।।

सायुज्यम्। योऽग्नि-न्नाचिकेत-ञ्चिनुते। य उ चैनमेवव्वँवेद।। [६२]।।

(अमुन्तया लोकमभिजयति शिरश्चिनुत इष्टकाष्षट्च)।।

****

।। काठकम् ।।

[लोकस्त्वमग्ने ऽग्नाविष्णू अन्नपते सप्त ते अग्ने यत्तेऽचितमयमुशन् ह तꣳ ह यां प्रथमामिष्टकान्दश]।। [१०]।।

[लोकआदित्य ओजोऽस्यूद्ध्र्वादिगनन्तꣳ हवै कामेन ग्रीष्मो द्विषष्टिः]।।

[लोकोऽसि य उ चैनमेवव्ँवेद]।।

।। हरिः ओ(३)म् ।।

।। इति तैत्तिरीय यजुर्ब्राह्मणे काठके द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः ।।

* * * * *

। श्रीगणेश शारदा गुरुभ्यो नमः ।

। श्रीवेदव्यासाय नमः ।

।। काठकम् ।।

(तृतीयः प्रश्नः)

हरिः ओ(४)म्

१ तुभ्यन्ता अङ्गिरस्तमाश्याम तङ्कामंमग्ने। आशानान्त्वा विश्वा आशाः। अनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वम्। कामो भूतस्य कामस्तदग्रे। ब्रह्मजज्ञानं पिता विराजाम्। यज्ञो रायोऽयय्यँज्ञः। आपो भद्रा आदित्पश्यामि। तुभ्यं भरन्ति यो देह्यः। पूर्वन्देवा अपरेण प्राणापानौ। हव्यवाहँ स्विष्टम्।। [१]।। *(तुभ्यन्दश)*।।

*****

।। काठकम् ।।

२ देवेभ्यो वै स्वर्गो लोकस्तिरोऽभवत्। ते प्रजापतिमब्रुवन्। प्रजापते स्वर्गो वै नो लोकस्तिरोऽभूत्। तमन्विच्छेति। तय्यँज्ञक्रतुभिरन्वैच्छत्। तय्यँज्ञक्रतुभि र्नान्वविन्दत्। तमिष्टिभिरन्वैच्छत्। तमिष्टिभिरन्वविन्दत्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्। एष्टयो हवै नाम। ता इष्टय इत्याचक्षते परोक्षेण। परोक्षप्रिया इव हि देवाः। [२]।।

तमाशाऽब्रवीत्। प्रजापत आशया वै श्राम्यसि। अहमुवा आशाऽस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्याऽऽशा भविष्यति।

।। काठकम् ।।

अनुस्वर्ग-ल्लँोक-व्वँेत्थस्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाश- मष्टाकपाल- न्निरवपत्। आशायै चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्याऽऽशाऽभवत्। अनुस्वर्गल्लोक- मविन्दत्। सत्या हवा अस्याशा भवति। अनु स्वर्गल्लँोकव्विँन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उचैनदेवव्वँेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहाऽऽशायै स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति। [३]।।

।। काठकम् ।।

तङ्कामोऽब्रवीत्। प्रजापते कामेन वैश्राम्यसि। अहमुवै कामोऽस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्यः कामो भविष्यति। अनुस्वर्गल्लँ्लोकव्वँ्वेत्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाश-मष्टाकपाल-न्निरवपत्। कामाय चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यः कामोऽभवत्। अनुस्वर्ग-ल्लँ्लोक-मविन्दत्। सत्यो हवा अस्य कामो भवति। अनुस्वर्गल्लँ्लोकव्विँन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उचैनदेव्वँ्वेद। सोऽत्रजुहोति। अग्नये कामाय स्वाहा कामाय स्वाहा।

।। काठकम् ।।

अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकायस्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति।[४]

तं ब्रह्माऽब्रवीत्। प्रजापते ब्रह्मणा वैश्राम्यसि। अहमुवै ब्रह्माऽस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते ब्रह्मण्वान् यज्ञो भविष्यति। अनुस्वर्गल्ँलोकव्ँवेथ्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाश-मष्टाकपाल-न्निरवपत्। ब्रह्मणे चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य ब्रह्मण्वान् यज्ञोऽभवत्। अनुस्वर्गल्ँलोकमविन्दत्। ब्रह्मण्वान् हवा अस्य यज्ञो भवति। अनुस्वर्ग-ल्ँलोक-व्ँविन्दति। य एतेन हविषा

।। काठकम् ।।

यजते। य उच्चैनदेवव्वेंद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहा ब्रह्मणे स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहा ऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति। [५]।।

तय्यँज्ञोऽब्रवीत्। प्रजापते यज्ञेन वैश्राम्यसि। अहमुवै यज्ञोऽस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्यो यज्ञो भविष्यति। अनुस्वर्गल्लौँकव्वैंथ्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाश- मष्टाकपाल- न्निरवपत्। यज्ञाय चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै

।। काठकम् ।।

तस्य सत्यो यज्ञोऽभवत्। अनु स्वर्गल्लँलोक-मविन्दत्। सत्यो हवा अस्य यज्ञो भवति। अनुस्वर्गल्लँलोकव्विँन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उचैनदेवव्वँेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहा यज्ञाय स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति।

[६]।।

तमापोऽब्रुवन्न्। प्रजापतेऽफ्सु वै सर्वे कामाश्शिश्रताः। वयमुवा आपस्स्मः। अस्मा-न्नुयजस्व। अथ त्वयि सर्वे कामाश्श्रयिष्यन्ते।

।। काठकम् ।।

अनुस्वर्गल्ँल्लोकव्ँव्वेथ्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाश- मष्टाकपाल- न्निरवपत्। अद्भ्यश्चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्मिन्थ्सर्वे कामा अश्रयन्त। अनुस्वर्ग- ल्ँल्लोकमविन्दत्। सर्वे हवा अस्मिन्कामा- श्श्रयन्ते। अनुस्वर्गल्ँल्लोकव्ँव्विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उचैनदेवव्ँव्वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहाऽद्भ्यस्स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति। [७]।।

3.009

।। काठकम् ।।

तमग्निर्बलिमानब्रवीत्। प्रजापतेऽग्नये वै बलिमते सर्वाणि भूतानि बलिँ हरन्ति। अहमुवा अग्निर्बलिमानस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सर्वाणि भूतानि बलिँ हरिष्यन्ति। अनुस्वर्गल्लोकव्वेथ्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाश- मष्टाकपाल- न्निरवपत्। अग्नये बलिमते चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्मै सर्वाणि भूतानि बलिमहरन्न्। अनुस्वर्गल्लोकमविन्दत्। सर्वाणि हवा अस्मै भूतानि बलिँ हरन्ति। अनुस्वर्गल्लोकं

।। काठकम् ।।

व्विँन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवव्वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहाऽग्नये बलिमते स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति। [८]।।

तमनुवित्तिरब्रवीत्। प्रजापते स्वर्गव्वै लोकमनुविवित्ससि। अहमुवा अनुवित्तिरस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्याऽनुवित्तिर्भविष्यति। अनुस्वर्गल्लोकव्वेथ्स्यसीति। स एतमग्नये कामाय पुरोडाश- मष्टाकपाल- न्निरवपत्। अनुवित्त्यै चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै

।। काठकम् ।।

तस्य सत्यानुवित्तिरभवत्। अनुस्वर्गल्ल्ँलोक-मविन्दत्। सत्या हवा अस्यानुवित्तिर्भवति। अनुस्वर्गल्लोकव्ँविन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उचैनदेवव्ँवेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहाऽनुवित्त्यै स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति। [९]।।

ता वा एतास्सप्त स्वर्गस्य लोकस्य द्वारः। दिवश्श्येनयोऽनुवित्तयो नाम। आशा प्रथमाꣳरक्षति। कामो द्वितीयाम्।

।। काठकम् ।।

ब्रह्म तृतीयाम्। यज्ञश्चतुर्थीम्। आपः पञ्चमीम्। अग्निर्बलिमान्थ्षष्ठीम्। अनुवित्तिस्सप्तमीम्। अनुहवै स्वर्गल्लोकव्विँन्दति। कामचारोऽस्य स्वर्गे लोके भवति। य एताभिरिष्टिभिर्यजते। य उचैना एवव्वेद। तास्वन्विष्टि। पष्ठौही वरान्दद्यात्कँसञ्च। श्त्रियैचाभारँसमृद्ध्यै।।[१०]।।

****

॥ काठकम् ॥

३ तपसा देवा देवतामग्र आयन्न्। तपसर्षयः-स्स्वरन्वविन्दन्न्। तपसा सपत्नान्-प्रणुदामारातीः। येनेदव्विँश्वं परिभूतय्यँदस्ति। प्रथमजन्देवꣳ हविषा विधेम। स्वयंभु ब्रह्मपरमन्तपो यत्। स एव पुत्रस्स पिता स माता। तपोहयक्षं प्रथमꣳ संबभूव। श्रद्धयादेवो देवत्वमश्नुते। श्रद्धा प्रतिष्ठा लोकस्य देवी। [११]॥

सानो जुषाणोप यज्ञमागात्। कामवत्सा-ऽमृतन्दुहाना। श्रद्धादेवी प्रथमजा ऋतस्य। विश्वस्य भर्त्री जगतः प्रतिष्ठा। ताꣳश्रद्धाꣳ

।। काठकम् ।।

हविषा यजामहे। सा नो लोकममृतन्दधातु। ईशाना देवी भुवनस्याधिपत्नी। आगाथ्सत्यं हविरिदञ्जुषाणम्। यस्माद्देवा जज्ञिरे भुवनञ्च विश्वे। तस्मै विधेम हविषा घृतेन। [१२]।।

यथा देवैस्सधमादं मदेम। यस्य प्रतिष्ठो-र्वन्तरिक्षम्। यस्माद्देवा जज्ञिरे भुवनञ्च सर्वे। तथ्सत्यमर्चदुपयज्ञन्न आगात्। ब्रह्माहुतीरुप-मोदमानम्। मनसो वशे सर्वमिदं बभूव। नान्यस्य मनो वशमन्वियाय। भीष्मो हि देव- स्सहस- स्सहीयान्। स नो जुषाण उप

।। काठकम् ।।

यज्ञमागात्। आकूतीनामधिपति-ञ्चेतसाञ्च। [१३]।।

सङ्कल्पजूतिन्देवं विपश्चिम्। मनो राजानमिह वर्द्धयन्तः। उपह्वेऽस्यसुमतौ स्याम। चरणं पवित्र-व्विँततं पुराणम्। येन पूतस्तरति दुष्कृतानि। तेन पवित्रेण शुद्धेन पूताः। अति पाप्मानमरातिन्तरेम। लोकस्य द्वारमर्चिमत्पवित्रम्। ज्योतिष्मद्- भ्राजमानं महस्वत्। अमृतस्य धारा बहुधा दोहमानम्। चरणन्नो लोके सुधितान्दधातु। अग्निर्मूर्द्धा भुवः। अनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमतेत्वम्।

।। काठकम् ।।

हव्यवाहꣳस्विष्टम्।। [१४]।। *****

(देवी घृतेन चेतसाञ्च दोहमानञ्चत्वारि च)।।

****

४ देवेभ्यो वै स्वर्गो लोकस्तिरोऽभवत्। ते प्रजापतिमब्रुवन्। प्रजापते स्वर्गो वै नो लोकस्तिरोऽभूत्। तमन्विच्छेति। तय्ँयज्ञक्रतुभिरन्वैच्छत्। त य्ँयज्ञक्रतुभिर्नान्वविन्दत्। तमिष्टिभिरन्वैच्छत्। तमिष्टिभिरन्वविन्दत्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्। एष्टयो हवै नाम। ता इष्टय इत्याचक्षते परोक्षेण। परोक्षप्रिया इव हि देवाः। [१५]।।

।। काठकम् ।।

तन्तपोऽब्रवीत्। प्रजापते तपसा वै श्राम्यसि। अहमुवै तपोऽस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्यन्तपो भविष्यति। अनुस्वर्गल्लोकव्वेथ्स्यसीति। स एतमाग्नेयमष्टाकपालन्निरवपत्। तपसे चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यन्तपोऽभवत्। अनुस्वर्गल्लोकमविन्दत्। सत्यꣳहवा अस्य तपो भवति। अनुस्वर्गल्लोकव्विँन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उचैनदेवव्वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये स्वाहा तपसे स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये

।। काठकम् ।।

स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति।[१६]।।

तꣳ श्रद्धाऽब्रवीत्। प्रजापते श्रद्धया वै श्राम्यसि। अहमुवै श्रद्धाऽस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्याश्रद्धा भविष्यति। अनुस्वर्गल्ँलोक-व्ँवेथ्स्यसीति। स एतमाग्नेय-मष्टाकपालन्निरवपत्। श्रद्धायै चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्याश्रद्धा-ऽभवत्। अनुस्वर्गल्ँलोकमविन्दत्। सत्या हवा अस्य श्रद्धा भवति। अनुस्वर्गल्लोकं-व्ँविन्दति। य एतेन हविषा यजते।

य उचैनदेव्वेँद। सोऽत्र जुहोति।अग्नये स्वाहा श्रद्धायै स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति। [१७]।।

तꣳ सत्यमब्रवीत्। प्रजापते सत्येन वै श्राम्यसि। अहमुवै सत्यमस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्यꣳ सत्यं भविष्यति। अनुस्वर्ग-ल्ँलोक-व्ँवेथ्स्यसीति। स एतमाग्नेय-मष्टाकपालन्निरवपत्। सत्याय चरुम्। अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यꣳ सत्यमभवत्। अनुस्वर्गल्ँलोक-

।। काठकम् ।।

मविन्दत्। सत्यꣳ हवा अस्य सत्यं भवति। अनुस्वर्गल्ँल्लोकव्ँविन्दति। य एतेन हविषा यजते। यउचैनदेव्ँवेद। सोऽत्र जुहोति।अग्नये स्वाहा सत्याय स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति। [१८]।।

तं मनोऽब्रवीत्। प्रजापते मनसा वै श्राम्यसि। अहमुवै मनोऽस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्यं मनो भविष्यति। अनुस्वर्ग-ल्ँल्लोक-व्ँवेथ्स्यसीति। स एतमाग्नेय-मष्टाकपाल- न्निरवपत्। मनसे चरुम्।

।। काठकम् ।।

अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यं मनोऽभवत्। अनुस्वर्गं ल्लोकमविन्दत्। सत्यꣳ ह वा अस्य मनो भवति। अनुस्वर्गं ल्लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। यउचैनदेवं वेद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये स्वाहा मनसे स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति। [१९]।।

तञ्चरणमब्रवीत्। प्रजापते चरणेन वै श्राम्यसि। अहमुवै चरणमस्मि। मान्नुयजस्व। अथ ते सत्यञ्चरणं भविष्यति। अनुस्वर्ग-

।। काठकम् ।।

ल्लोँकव्वेँत्थस्यसीति। स एतमाग्नेय-
मष्टाकपाल- न्निरवपत्। चरणाय चरुम्।
अनुमत्यै चरुम्। ततो वै तस्य सत्यञ्चरण-
मभवत्। अनुस्वर्गल्लोँकमविन्दत्। सत्यꣳ
हवा अस्य चरणं भवति। अनु स्वर्गल्लोँकं
व्विँन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उचैनदे-
वव्वेँद। सोऽत्र जुहोति। अग्नये स्वाहा
चरणाय स्वाहा। अनुमत्यै स्वाहा प्रजापतये
स्वाहा। स्वर्गाय लोकाय स्वाहाऽग्नये
स्विष्टकृते स्वाहेति। [२०]।।

तावा एताः पञ्चस्वर्गस्य लोकस्य द्वारः।

।। काठकम् ।।

अपाघा अनुवित्तयो नाम। तपः प्रथमाँ रक्षति। श्रद्धा द्वितीयाम्। सत्यन्तृतीयाम्। मनश्चतुर्थीम्। चरणं पञ्चमीम्। अनु हवै स्वर्गल्ँलोकं व्विँन्दति। कामचारोऽस्य स्वर्गे लोके भवति। य एताभिरिष्टिभि र्यजते। य उचैना एवव्ँवेद। तास्वन्विष्टि। पष्ठौही वरान्दद्यात्कँसञ्च। स्त्रियैचाभारँ समृद्ध्यै।। [२१]।। *******

५ ब्रह्म वै चतुर्होतारः। चतुर्होतृभ्योऽधियज्ञो निर्मितः। नैनँ शप्तम्। नाभिचरितमागच्छति। य एवव्ँवेद। यो हवै

॥ काठकम् ॥

चतुर्होतृणा- ञ्चतुर्होतृत्वव्वेँद। अथो पञ्चहोतृत्वम्। सर्वा हास्मै दिशः कल्पन्ते। वाचस्पतिर्होता दशहोतृणाम्। पृथिवी होता चतुर्होतृणाम्। [२२]॥

अग्निर्होता पञ्चहोतृणाम्। वाग्घोता षड्ढोतृणाम्। महाहविर्होता सप्तहोतृणाम्। एतद्वै चतुर्होतृणाञ्चतुर्होतृत्वम्। अथो पञ्चहोतृत्वम्। सर्वा हास्मै दिशः कल्पन्ते। य एवव्वेँद। एषा वै सर्व विद्या। एतद्भेषजम्। एषा पङ्क्ति- स्स्वर्गस्य लोकस्याँञ्जसायनिस्स्रुतिः॥[२३]॥

।। काठकम् ।।

एतान् योऽद्ध्यैत्यच्छदिर्दरशे यावत्तरसम्। स्वरेति। अनपब्रवस्सर्वमायुरेति। विन्दते प्रजाम्। रायस्पोषङ्गौपत्यम्। ब्रह्मवर्चसी भवति। एतान् योऽद्ध्यैति। स्पृणोत्यात्मानम्। प्रजां पितॄन्। एतान् वा अरुण औपवेशि-र्विदाञ्चकार। [२४]।।

एतैरधिवादमपाजयत्। अथो विश्वं पाप्मानम्। स्वर्ययौ। एतान् योऽद्ध्यैति। अधिवादञ्जयति। अथो विश्वं पाप्मानम्। स्वरेति। एतैरग्निञ्चिन्वीत स्वर्गकामः। एतैरायुष्कामः। प्रजा पशुकामो वा। [२५]।।

।। काठकम् ।।

पुरस्ता- द्दशहोतार- मुदञ्च- मुपदधाति यावत्पदम्। हृदयय्यँजुषी पत्न्यौ च। दक्षिणतः प्राञ्चञ्चतुर् होतारम्। पश्चादुदञ्चं पञ्चहोतारम्। उत्तरतः प्राञ्चँ षड्ढोतारम्। उपरिष्टात्प्राञ्चँसप्तहोतारम्। हृदयय्यँजूँषि पत्न्यश्च। यथावकाशङ्ग्रहान्। यथावकाशं प्रतिग्रहा-ल्लँोकं पृणाश्च। सर्वाहास्यैता देवताः प्रीता अभीष्टा भवन्ति। [२६]।।

सदेवमग्निञ्चिनुते। रथसंमितश्चेतव्यः। वज्रो वै रथः। वज्रेणैव पाप्मानं भ्रातृव्यँ स्तृणुते। पक्षस्संमितश्चेतव्यः। एतावान्वैरथः।

।। काठकम् ।।

यावत्पक्षः। रथसंमितमेव चिनुते। इममेव लोकं पशुबन्धेनाभिजयति। अथो अग्निष्टोमेन। [२७]।।

अन्तरिक्षमुक्थ्येन। स्वरतिरात्रेण। सर्वाँल्लोकानहीनेन। अथो सत्रेण। वरो दक्षिणा। वरेणैव वरꣳ स्पृणोति। आत्मा हि वरः। एकविꣳशति- र्दक्षिणा ददाति। एकविꣳशो वा इतस्स्वर्गो लोकः। प्रस्वर्गल्लोकमाप्नोति। [२८]।।

असावादित्य एकविꣳशः। अमुमेवादित्यमाप्नोति। शतन्ददाति। शतायुः पुरुष-

।। काठकम् ।।

श्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। सहस्रन्ददाति। सहस्रसंमित-स्स्वर्गो लोकः। स्वर्गस्य लोकस्याभिजित्यै। अन्विष्टक-न्दक्षिणा ददाति। सर्वाणि वयाꣳसि। [२९]।

सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्यावरुद्ध्यै। यदि न विन्देत। मन्थानेतावतो दद्यादोदनान् वा। अश्नुते तङ्कामम्। यस्मै कामायाग्निश्चीयते। पष्ठौहीन्त्वन्तर्वतीन्दद्यात्। सा हि सर्वाणि वयाꣳसि। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्यावरुद्ध्यै। [३०]।।

हिरण्यन्ददाति। हिरण्यज्योतिरेव स्वर्ग-

।। काठकम् ।।

ल्लँोकमेति। वासो ददाति। तेनायुः प्रतिरते। वेदितृतीये यजेत। त्रिषत्या हि देवाः। ससत्यमग्निञ्चिनुते। तदेतत्पशुबन्धे ब्राह्मणं ब्रूयात्। नेतरेषु यज्ञेषु। यो ह्वै चतुर् होतृ-ननुसवन-न्तर्पयितव्यान् वेद। [३१]।।

तृप्यति प्रजया पशुभिः। उपैनँ सोमपीथो नमति। एते वै चतुरहोतारो- ऽनुसवन-न्तर्पयितव्याः। ये ब्राह्मणा बहुविदः। तेभ्यो यद्दक्षिणा ननयेत्। दुरिष्टँ स्यात्। अग्निमस्य वृञ्जीरन्। तेभ्यो यथा-श्रद्धन्दद्यात्। स्विष्ट-मेवैतत्क्रियते। नास्याग्निर्वृञ्जते। [३२]।।

।। काठकम् ।।

हिरण्येष्टको भवति। यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डय्यँज्ञपरुषासंमितम्। तेजो हिरण्यम्। यदि हिरण्यन्नविन्देत्। शर्करा अक्ता उपदद्ध्यात्। तेजो घृतम्। सतेजसमेवाग्निञ्चिनुते। अग्निञ्चित्वा सौत्रामण्या यजेत मैत्रावरुण्या वा। वीर्येण वा एष व्यृद्ध्यते। योऽग्निञ्चिनुते। [३३]।।

यावदेव वीर्यम्। तदस्मिन्दधाति। ब्रह्मणस्सायुज्यँ सलोकतामाप्नोति। एतासामेव देवतानाँ सायुज्यम्। सार्ष्टिताँ समान लोकता- माप्नोति। य एतमग्निञ्चिनुते।

।। काठकम् ।।

य उच्चैनमेवव्वेद। एतदेव सावित्रे ब्राह्मणम्। अथो नाचिकेते। [३४]।।

****

(होता चतुर्होतृणा॑ स्तुतिश्चकार वा भवन्त्यग्निष्टोमेनाप्नोति वया॑ सि वया॑ सि सर्वस्याप्त्यै सर्वस्यावरुद्ध्यै वेदवृञ्जते चिनुते नव च)।।

****

।। काठकम् ।।

६ यच्चामृतय्यँच्च मर्त्यम्। यच्च प्राणिति यच्चन। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उपकामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। सर्वास्स्त्रिय-स्सर्वान्पुँ सः। सर्वन्न स्त्रीपुमञ्च यत्। सर्वास्ताः। यावन्तः पाँसवो भूमेः। [३५]।।

।। काठकम् ।।

सङ्ख्यातादेवमायया। सर्वास्ताः। यावन्त ऊषाः पशूनाम्। पृथिव्यां पुष्टिर् हिताः। सर्वास्ताः। यावती- स्सिकता- स्सर्वाः। अफ्वन्तश्च याश्श्रिताः। सर्वास्ताः। यावतीश्शर्करा धृत्यै। अस्यां पृथिव्यामधि। [३६]।।

सर्वास्ताः। यावन्तोऽश्मानोऽस्यां पृथिव्याम्। प्रतिष्ठा सुप्रतिष्ठिताः। सर्वास्ताः। यावती- र्वीरुध- स्सर्वाः। विष्ठिताः पृथिवीमनु। सर्वास्ताः। यावतीरोषधी- स्सर्वाः। विष्ठिताः पृथिवीमनु। सर्वास्ताः। [३७]।।

।। काठकम् ।।

यावन्तो वनस्पतयः। अस्यां पृथिव्यामधि। सर्वास्ताः। यावन्तो ग्राम्याः पशवस्सर्वे। आरण्याश्च ये। सर्वास्ताः। ये द्विपाद-श्चतुष्पादः। अपाद उदरसर्पिणः। सर्वास्ताः। यावदाञ्जनमुच्यते। [३८]।।

देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ताः। यावत्कृष्णायं स॒ꣳ सर्वम्। देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ताः। यावल्लोहायं स॒ꣳ सर्वम्। देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ताः। सर्वꣳ सीसꣳ सर्वन्त्रपु। देवत्रा यच्च मानुषम्। [३९]।।

।। काठकम् ।।

सर्वास्ताः। सर्वँ हिरण्यँ रजतम्। देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ताः। सर्वँ सुवर्णँ हरितम्। देवत्रा यच्च मानुषम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उपकामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तयादेवतया ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [४०]।। ****

(भूमेरधि विष्ठिताः पृथिवीमनु सर्वास्ता उच्यते मानुषँसीद)।।

[यच्चस्त्रियः पाँसव ऊषास्सिकता श्शर्करा अश्मानो वीरुध ओषधी र्वनस्पतयो ग्राम्या येद्विपादो यावदाञ्जनङ्कृष्णायं सल्लोहायसँसीसँ हिरण्यँसुवर्णँ हरितमष्टादश]।।

****

७ सर्वा दिशो दिक्षु। यच्चान्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघां दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तयादेवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। अन्तरिक्षञ्च केवलम्। यच्चास्मिन्नन्तराहितम्। सर्वास्ताः। आन्तरिक्ष्यश्च याः प्रजाः। [४१]।।

गन्धर्वाप्सरसश्च ये। सर्वास्ताः। सर्वानुदारान्थ्सलिलान्। अन्तरिक्षे प्रतिष्ठितान्। सर्वास्ताः। सर्वानुदारान्थ्सलिलान्। स्थावराः प्रोष्याँश्च ये। सर्वास्ताः। सर्वान्धुनि ँ

॥ काठकम् ॥

सर्वान्ध्वꣳसान्। हिमोयच्च शीयते। [४२]।

सर्वास्ताः। सर्वान्मरीचीन् वितंतान्।
नीहारो यच्च शीयते। सर्वास्ताः। सर्वाविद्युत
स्सर्वान्थ्स्तनयित्नून्। ह्रादुनीर्यच्च शीयते।
सर्वास्ताः। सर्वास्स्रवन्ती स्सरितः। सर्वमफ्सु
चरञ्चयत्। सर्वास्ताः। [४३]॥

याश्च कूप्या याश्च नाद्यास्समुद्रियाः।
याश्च वैशन्तीरुत प्रासचीर्याः। सर्वास्ताः।
ये चोत्तिष्ठन्ति जीमूताः। याश्च वर्षन्ति
वृष्टयः। सर्वास्ताः। तपस्तेज आकाशम्।
यच्चाकाशे प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ताः।

॥ काठकम् ॥

वायुर्व्वयाँ सि सर्वाणि। [४४]।

अन्तरिक्षचरञ्च यत्। सर्वास्ताः। अग्निँ सूर्यञ्चन्द्रम्। मित्रव्वँरुणं भगम्। सर्वास्ताः। सत्यँ श्रद्धान्तपो दमम्। नाम रूपञ्च भूतानाम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघां दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतया ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [४५]॥

(प्रजा हिमो यच्च शीयते सर्वास्ता स्सर्वाणि ब्रह्मणैकञ्च)॥

[दिशोऽन्तरिक्षमान्तरिक्ष्यं उदारानुदारान्धुनिं मरीचीन् विद्युत स्स्रवन्ती र्याश्च येच तपो वायुमग्निँ सत्यं पञ्चदश]॥

****

।। काठकम् ।।

८ सर्वान्दिव ँ सर्वान्देवान्दिवि। यच्चान्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उपकामदुघांदधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। यावती स्तारका स्सर्वाः। वितता रोचने दिवि। सर्वास्ताः। ऋचो यजूंषि सामानि। [४६]।।

अथर्वाङ्गिरसश्च ये। सर्वास्ताः। इतिहासपुराणञ्च। सर्पदेवजनाश्च ये। सर्वास्ताः। ये च लोका ये चालोकाः। अन्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ताः। यच्च ब्रह्म

॥ काठकम् ॥

यच्चाब्रह्म। अन्तर्ब्रह्म प्रतिष्ठितम्। [४७]॥

सर्वास्ताः। अहोरात्राणि सर्वाणि। अर्द्धमासाꣳश्च केवलान्। सर्वास्ताः। सर्वानृतून्- थ्सर्वान्मासान्। सꣳवथ्सरञ्च केवलम्। सर्वास्ताः। सर्वं भूतꣳसर्वं भव्यम्। यच्चातोऽधिभविष्यति। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उपकामदुघा दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासीद। [४८]॥ *(सामानि ब्रह्मन्प्रतिष्ठितङ्कृत्वा त्रीणि च)॥ [दिवन्तारका ऋच इतिहासपुराणञ्च येच यच्चाहोरात्राण्यृतून्भूतन्नव]॥* *********

।। काठकम् ।।

९ ऋचां प्राची महती दिगुच्यते। दक्षिणामाहु र्यजुषामपाराम्। अथर्वणामङ्गिरसां प्रतीची। साम्नामुदीची महती दिगुच्यते।

ऋग्भिः पूर्वाह्णे दिवि देव ईयते। यजुर्वेदे तिष्ठति मद्ध्ये अह्नः। सामवेदेनास्तमये महीयते। वेदैरशून्य-स्त्रिभिरेति सूर्यः।

ऋग्भ्यो जाता॑ँ सर्वशो मूर्तिमाहुः। सर्वागति र्याजुषी हैव शश्वत्। [४९]। सर्वन्तेज- स्सामरूप्य॑ँह शश्वत्। सर्व॑ँहेदं

।। काठकम् ।।

ब्रह्मणा हैव सृष्टम्।

ऋग्भ्यो जात वैँश्यवँर्णमाहुः। यजुर्वेदङ् क्षत्रियस्याहु र्योनिम्। सामवेदो ब्राह्मणानां प्रसूतिः। पूर्वे पूर्वेभ्यो वच एतदूचुः।

आदर्‌श- मग्नि- ञ्चिन्वानाः। पूर्वे विश्वसृजोऽमृताः। शतवँर्‌ष सहस्राणि। दीक्षिता स्सत्रमासत। [५०]।

तप आसीद्‌गृहपतिः। ब्रह्म ब्रह्माभव-थ्स्वयम्। सत्यꣳ ह होतैषामासीत्।

यद्विश्वसृज आसत।

।। काठकम् ।।

अमृतमेभ्य उदगायत्। सहस्रं परिवथ्सरान्। भूतँह प्रस्तोतैषामासीत्। भविष्यत्प्रतिचाहरत्।

प्राणो अद्ध्वर्युरभवत्। इदँ सर्वँ सिषासताम्। [५१]। अपानो विद्वानावृतः। प्रतिप्रातिष्ठदद्ध्वरे।

आर्तवा उपगातारः। सदस्या ऋतवोऽभवन्न्। अर्द्धमासाश्च मासाश्च। चमसाद्ध्वर्यवोऽभवन्न्।

अशँसद्-ब्रह्मणस्तेजः। अच्छावाको-

।। काठकम् ।।

ऽभवद्यशः। ऋतमेषां प्रशास्तासीत्। यद्विश्व-सृज आसत। [५२]।

ऊर्ग्राजानमुदवहत्। ध्रुवगोप स्सहोऽभवत्। ओजोऽभ्यष्टौद्ग्रावण्णः। यद्विश्वसृज आसत।

अपचितिः पोत्रीयामयजत्। नेष्ट्रीया-मयजत्त्विषिः। आग्नीद्ध्राद्विदुषी सत्यम्। श्रद्धा हैवायजथ्स्वयम्।

इरापत्नी विश्वसृजाम्। आकूतिरपिन-ड्ढविः। [५३]। इद्ध्मँ ह क्षुच्चैभ्य उग्रे। तृष्णा चावहतामुभे।

।। काठकम् ।।

विश्वसृज इद व्विँश्वमसृजन्त। यद्विश्वमसृजन्त। तस्माद्विश्वसृजः।

विश्वमेनाननु प्रजायते। ब्रह्मण स्सायुज्यꣳ सलोकताय्यँन्ति। एतासामेव देवतानाꣳ सायुज्यम्। सार्ष्ट्रिताꣳसमान लोकताय्यँन्ति।

य एतदुपयन्ति। येचैनत्प्राहुः। येभ्यश्चैनत् प्राहुः। ओम्।। [५६]।।

(शश्वदासत सिषासतामासत हविष्पतिः कनीयान्तस्माद्विश्वसृजोऽष्टौ च)।।

* * * * * * *

।। काठकम् ।।

[तुभ्यन्देवेभ्य स्तपसा देवेभ्यो ब्रह्म वै चतुर्होतारो यच्चामृतꣳ सर्वा दिशो दिक्षु सर्वान्दिवमृचां प्राची नव]।। [१]।।

[तुभ्यन्तपसा ता वा एताः पञ्च हिरण्यन्ददाति सर्वादिशस्तप आसीथ्षट्पञ्चाशत्]।। [५६]।।

[तुभ्यमोम्]।।

।। हरिः ओ(३)म् ।।

इति तैत्तिरीय यजुर्ब्राह्मणे

का ठ के

तृतीयः प्रश्नः समाप्तः।।

* * * * * * *